

8746

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

NORRBOTTEN

Nederluleå

18/4 1935

Nordström, August, 1935

Svar på ULMA:s frågelista 25 Slätter

65 bl.4:o

1 " " teckn.

9ht8

Exc. OSD

del. f. rapport. s. 43-45

Landsmålsarkivets frågelistor 25.

Slåttern.

I. Inledning.

Om huru slåttern visserligen som särskilt kap. behandlats i "Luleäkulturb" (sid. 184.), har jag likväl ansett, att en hel del saker, som där icke upptagits, men som i frl. 25 efterfrågas, väl kunna motivera en komplettering, och att slåttern sålunda ännu en gång tas upp.

Ordet slå, slå, böjes: slå, slås m. slås, slaj. Andra ord: ta akul, hak-å (hacka av), hak-båt, slå-éot (slut). Slå kan bet. hela slätterarbetet: ve fa börn slå nästa vika. kapslå, vanl. uttr. o. vanl. tävling. Slätter å olika lokaler: a) fast mark (ev odlad): härmaslåt, slå krözga gån (kring gården), slå tréda, slå rénan. b) på bjälvbärande mark: mijslåt, téoslåt, skräbslåt, máraslåt, ándzaslåt, skräpaslåt, ránnyslåt. Naturligtvis kunna en del av dessa m. fl. vara

lokalt betecknande ss: h^äm slätⁿ, möyr slätⁿ, rånyf-
slätⁿ, m^äraffräk slätⁿ, möyrbötⁿ, yf^ärvik slätⁿ m.
m. Även den hösort, som växte på området: star slät,
sla sättingen b. sätting slät.

Det efter slätt återväcta gräset har mig veterli-
gen intet med ensamrätt i språkbruket i övrat namn.
Man skulle kunna tro, att 'återväkst' begagnas på
sina håll, fastän det verkar 'översatt'; 'stob' (stubb)
tillhör rätteligen korn- och rågstrånas ruskurna
stammester; 'uppräna' avser egentlig^{em} de mjuka upp-
spirade lövskogstälningarna efter bl. a. en eldsvåda.
Saken uttryckes istället med verbs^{am} ställn. stöps
ät ('stupa åt'): he ha stöpsⁱ at isa tr^äda ^{ät} regna. Eller:
he ger atstups, och då kunde man få slå ⁱⁿ ar gåka
(andra gången).

Slättertiden benämnes slät^äna b. bara slätⁿ, äsen
slät^äntöjn. Att ta in häet-bär: ha i bärja f^ärat? (ha
ni bärjat färdigt.)

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A. Nordström. 1935. NEDERLULEA
NB.
Frgl. 25

Sedan ^{gammligt} var det vanligt att börja slåttorn i öst-
ändjan (utängen) el. i allm. den under b. ovan uppstag-
regionen. Därpå kom ordningen till träda (vallarna, lin-
dorna) och slutligen mot hösten, ibland så sent, att
is hunnit lägga sig vid stränderna, hann man till sel-
tingen, stäva o. fräknæ. Man synes ha vuxit fast vid den-
na ordning utan att taga den nödiga hänsynen till
resp. grässlags mogenhetstid. Så t. ex fick vallhöet of-
kast slå oslaget till det var övermoget och utblommat
Genom agronomernas upplysningsverksamhet har bonder
dock numera lärt sig inse den förlust han gjort genom ett
dylikt förfarande.

Slåttorn tog sin början omkr. tröy viki et ms-
söman, något varierande alltefter huru äsvälet had
kunnit se för (huru ärsvästen hade kommit sig för) Uppsligare
härvid i Lk. A. 184. dägan et gämelmsöman (Herman d. 12), Hertson

Upp. för avslutas slåttor: ha slag fråse, ha börja un-
na höja in i ändi tak.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A Nordström. 1935. NEDERLULEA
NB.
Frgl. 25

Dåliga väderlekstecken. na na blöck¹⁾ ända såra
 he böda regna, ne reganripa²⁾ o twintn²⁾ låta höyr se
 (när spiltkråkan och bofinken²⁾ (resp. talgaren) låta höra sig.)
 När dimman på morgonen lyfter sig. Vackert o. uppschälls-
 väder om den lägger sig ned på jorden. Fruntimmersvac-
 kan visste man av: 'ho ger älti väot'; 'ho såra ha da-
 hi uppsoyn', 'ho g^ock biöd ant upa na torkv^er (Johan-
 na bjuder inte på något torkväder), 'ha böi stugav^er
 i dag, i gar vär^e bra l^eadav^er (i gar var det bra lada-
 väder = bärningsväder) o g^od höyt^erke (g^od höf^erka). ä^ol^e-
 got ger regna. tuka o säorv^era (olagom = orättkommet är
 reynit, töcknet o. survädret. k^ema^e b^era n^egar dröpa
 stänkeand (kommer dit bara några droppar stänkande)
 so dz^er^e o ant so m^eff^er (så gör det ij så mycket); om höja
 sägh^e ä stänke (om höit segn^ede [= blir fuktigt] av stänket)
 fa man ja sölt in l^eda (far man ju salta i ladan). höja
 ha väota sp^elämt (höit har blivit skämt). höja t^erkes
 1) Även kallad reganrik (regn-Kristina) 2) Bofinken (f^oth. not. s. 5)

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A. Nordström. 1935. NEDERLULEA
 NB.
 Frgl. 25

båter, om-a kam i gröt-a brast, söna fa blåsnas
 (om det kommer litet bläst, så det får blåsnas = bli genombläst.)
 Men kommer det regn, sedan man vänt och brutt ut höho-
 parna; då heter det, att man 'ha rivt ciot at regna' (har
 rivit ut = utjämnat hoparna) at regnit).

Gemensamt namn för allt tokat gräs: ¹⁾faor, ²⁾forås och hoy.
¹⁾faor
 det sista säson i: ha i foz bra ve hoy i sämar, eller säsom
 i ordspr: "i göra so däm, so i bör äta höja", då ha m
 o. grönfoder kunde inneslutas i detta begrepp.

Olika namn på hö allt efter värtarter och värtställen:

1. trëshöja innefattande bl. a. fjägg och (gräs med vippa ss. sving-
 gel- och gröearterna), kränggräs (vicia cracca), vikar, telt-
 var, säshöja (en ranunkel) prästkråga, timotej m. fl. ²⁾ä. änggräs-
 och talgoxen kunna göra varandra äran stridig som ovä-
 dersprofeter, ty deras snarliknande entoniga "kling", som
 knäppt på en fiolkvint (av allmogén kallad kvint), kunde lätt
 förblandas. Allmogén är dålig zoolog på sparvar, o jag njälv
 är inte heller kompetent till skiljedomare mellan de båda konkurrenterna.
 1) Även: regnan 2) Märk uttr. katofalar (kotoder)

6

höjæ med en mängd bl. gräs o. örter (jämt delvis föreg.) ss myr-
kväln (ängsull *Eriophorum*), rundgräs ^(juncus-art?) (*Scirpus*-art?; stära
o. *Sjösär*)
3. Sjägräs o. ävagräs: saltung (*Scirpus lacustris*), fräkan
~~sax~~, misnæ. gämföna var en benämning, som ej avsåg
särskilt grässlåg utan torkat, oslaget fjolärsgräs,
som endast var till men, då man följande år ville
slå på stället: he zer bära diher förärygeliga g? Det-
samma gälde 'withära' (vita häret) ett fint, rundt gräs,
som var synnerligen hårdslaget (hårdslaget).

Släets egenskaper bet. med: miökt o fint hö; streft
o gräoft hö; bära sjäkan o härit höje (bara sjäkar
o. hårdätet hö).

Rörande omfattningen av myr- o. Sjöslätter i äldre tid
kan jag inte yttra mig. Men i vilket förhållande ^(minskningen av) dessa
slätter stått till ökningen av odlad areal har jag för-
öket bildat mig en uppfattning. Så långt jag kunnat

följa utvecklingen på detta område ä orten, tror jag mig ha funnit att bonden i äldre tider ej i första hand tog upp odlad mark ur äng - ej så länge denna var gräsbarande - utan ur skogsmark, som var odlingsbar. Den bröt han med sina söners tillhjälp med träka o lön (hävstång av trä), spēt o spāda (spēt och spade). I andra fall odlade han upp busk-, stubb- o tuvslätt, som han några närmast föregående ^{är} /månånda nyttjat för kreatursbete (i koshägan - en kohägn), under vilken tid ^{stoban} stubbarna murknat till och blivit mer brytbara, mer mättra o rättra (mer murknade o rutnade). Slutligen kom turen till myren o mossen, som genom en rationell utdikningsmetod och en med tiden alltmer fulländad plog som redskap, kunde i ett slag omvandlas och läggas under kultur.

Det ovan anförda må sålunda vara ett försök att visa vilken och under vilka förhållanden självvårdande mark inom mannaminnets tidrymd lagts under plogen.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ
NB.
Fgl. 25

och förvandlats till vall.

Den mängd foder, en ko behöver för året, kallas ett kofoder, i kiofåör. Det värderades i skörönda (i skörindor), och beräknades till 5 a 6 vönterskrönd (vinterskrindor) öv. kallade slöorskrönd. Att överta ett djur (ko, häst, får) av annan och föda det mot den arkastning det kan lämna, kallas att hä-nä rüpa fåörana (ha det på el. för fodret)

II. Redskap vid slättern.

Allmänna namn för slätredskap skulle sammansättningsvis vara slätredskap. Emellertid torde man i vardagligt bruk knappast på detta som många andra områden, kosta på sig en mer specialiserat uttryck än de ännu allmännare redskap, dittålan, händtålan, dämnugga. Detta givetvis ^{under förutsätt.} att man är inne i samtal om slättern.

Lien heter löjan; dess delar: örva med knap och kivist; och själva lien, vars delar äro: eg och baka (bak), underväts

(undersidan) o. ~~över-~~ ^{över-}anawota (översidan), ödön (udden) o. fjärfsta med pigan (vinkeln vid orvet). Fastsättnings- tillbehör: tåga (tågen), oröttingen, fjälön eller endast låg- skre'loven (inbegripet järn rötting = jämsing och skre'lo = skruv.) Se fig. i Lk sid. 177. Plåtkälken kom här senare i bruk.

Att köpa liar var i äldre tider, såvitt jag minns, icke vanligt. Det både smiddes nya och "dängdes" gamla (däng- luggan) av liesmeden (Lk. s. 176). Men att lie, som fätle bräcka, kunde åter göras brukbar, vet jag mig ej ha hört. När lian blev utsliten, ättsliten, dngde den alltid att göra en skära el. en kniv av, eller gjordes beslag, "skrän" mfl. småsmiden av dylike på en tid, då ännu inte utvalsat stångjärn i alla proportioner fanns att tillgå. En lie, fastän utbruktad, hade näml. redan undergått den arbetskrävande uthammringen och var sålunda i husen en tillgång som smidesjärn, som man ej utan vidare hade råd att kasta bort.

1) bräcka, en från eggen in på lian gående rännna.

10

Då man måste ha en lämplig solvårest (självväst) kvist i orvet och träslaget nägorlunda starkt, valdes merendels gran till orvämnne. Längden av detta, allt inräknat, var cirka $1\frac{1}{2}$ meter. Det var i allmänhet rakel förutom flatan i dess övre del, som ofta var något böjd åt armen till, då den vid användandet - ifall den var lång nog - utgjorde ett gott stöd mot armens översida, när man för att kunna föra lien stadigt behövde "ha den i sin hand" (förutom att en skäl härna inte ärm skafta [även skulle ha något inne i armskaftet], när den skulle föras). Slättaren grep näml. med sin vänstra hand om orvets kvist med fyra arffingrarna, medan tummen omfattade skaftet, o med den högra handen fattade han knapen (från uppsidan) i orvets mitt. Härigenom var han istånd att reglera liens rörelser, så att den varken kunde begrava nidden i gressväxta eller slira upp till stränas toppar. En sak, som alltid var nybörjarens första lärospän,

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A. Nordström. 1935. NEDERLULEÅ

NB.

Frgl. 25

var: hal na fjsiofta o. lät löjan fähr jaohä: håll
med läret, tånget o. lät lien följa jorden].

Som synes av fig. i sid. 177 Lk. tappades knapen in på
orvets framsida, något oranföör mitten och alltså pekande
åt samma håll som lien. Den var ej lösttagbar - allt
i likhet med den av naturen själv intappade k^uistⁿ,
vilken intog en mot lien ungef. rätvinklig o. vid släen-
det nedåtriktad ställning.

Så långt tillbaka jag minns, ha som tillbehör vid li-
ens fastsättning använts rottingbindslet och järnring-
gen (nr. 9). Innan lien fastsattes, täljde man ett snitt i
nedre änden av orvets undersida, där fjsiofta skul-
le placeras. För pigan gjordes å snittlet en liten fyr-
kantig fördjupning. Följde så lindning med vattalagd,
kläsa rötting (kluren r.), varpå löjfsiln, som var av trä,
slogs in nedifrån mellan lindningen och orvets upp-
sida. Fäste man lien med järnring, hade skreöven sin
plats på samma sida. Med en järnten, inträdd i skreö-

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ

NB.

Frgl. 25

ögla (skruvögla), vred man om skruven, (vars motsatta ände stötte mot ett i orvet anbragt järnbleck el. mot blotta träet), till dess järnringen ordentligt delämt fast lien. Med plåthölk är fastsätt. lika med frl. fig. 4. 2

Vilket sätt man nu använde, måste man stäl löjan (ställa l.), innan den fastsattes 'för göt' (slutgiltigt). Sättet att hålla lien är visserligen individuellt och olika, och olägenheten av en illa inställd lie kan visserligen modifieras av stättarens sätt att föra lien; men det gavs dock en viss regel, en "normal" vis a vis den vinkel denna borde ha i förhållande till orvet, och denna regel kunde uttrycka så: *od måst väka*
 Förklaring: Stående intill en vägg ställde man lieskaftet mot marken (lien alltså uppåt), lutar liens udd mot väggen, lägger märke till, var udden träffade; därpå lutar man den sidledes mot samma märke men med skaftändan, och utan att ändra jörpunkten. Om bakom då när upp till ungef. denna ^(av udden markerad) punkt, anses normal lutning vara träffad.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEA
 NB.
 Frgl. 25

Där gräset är tätväxt, frakt som vägen, trycker man ned liens udd någon mån nedom märket, sät. n. åt ün-
 der, lät. n. sät. n. (sätter den inunder, låter den se ned). Där
 gräsvårten är gles och lättforcerad, sät man fram löjan
 o. lät. n. sät. n. upp (sätter man fram den, låter den se upp), så att
 den tar bredare hugg. Hur lien skall ställas måste i var-
 je fall dock vara beroende av slättarens krafter att
 gå fram över skördefältet med de kraftkrävande breda huggen.

Skulle man frakta liar längre väg, löstogs de
 kanske ibland, lades in i ett skycke, ombundet med
 ett snöre. Åminstone när man tog dem med till lie-
 smeden, löysmäd. på försommaren att dängas o.
 häckas (dängas o. häckas), var detta emballeringssätt
 mycket brukligt. Säkert mer vanligt var dock, även
 vid färd till arlagmare slätt, att ha orv o. lie hopsatta
 färdiga "till anfall" endast med den ätzgården, att man lade
 dem på varandra, lindade ett snöre, vridja eller bast några
 varv kring liarna o. några varv kring orven och place-

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ

NB.
 Frgl. 25

rade "kollet" i någon vrå av skrindan eller fordonet. Detta då man kör ^{-de} ^{-de} sårdas man efter obanad gångstlig, till möyr- el. blötblåt (blötland), bar var och en jämte sin ^{av utrustningen} andel sin lie över axeln. Således även då i hopsatt skick. Tar man med en värrolöj (reservlie, lös-lie), medföres den utan orv, då den i händelse av behov endast ~~ut~~byter plats med en, som under pågående slätter blivit oanvändbar.

Då liens egg vid släendet följde tätt efter jorden, sådes lien vara jävblög (jörblad). Att ställa in lien så jävblög. Hårtill begagnades mig vederligen intet annat redskap än en - tuskenut. Man stack in den ovvet vär- mast befintliga delen av lien mellan trenne stackar i knästen (Springan ej för vid.) och vred sedan genom hävning med ovvet lien i önskad riktning, antingen det nu gällde från eller till jorden. För samlande av gräset samtidigt med mejandet fastgjordes i lieblöts ^{av bakre} ~~av~~ del en s. k. blöket även kallad

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A. Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.
Frgl. 25

flög, fästad med ett par järnknäppen vid liens båka och hällen upprätt medelst ett från orvet utgående stöd. Bläkten kunde utgöras av ^{en} bågbojd gren, rotting eller smal järnten (detta måhända rätta tidsföljden) med ett nät innanför denna ram av ¹⁾vidi, ²⁾tåg, ³⁾rotting eller häransnörstråd (svärtad mässingtråd, varav här snaror gjordes). Den är avsedd att i väsentlig mån inbespara väfningsarbetet, å sankmark och myr isynnerhet.

Uttr. för att lien är vass: was, ha bra bet, ger ärtarwas. Nu slå med den: som do brän, gräsa for som ^{är se} ~~do~~ sot (av sig självt), gar vilit (går villigt) gar sot. Nu lien är ovass genom dålig egg: ger for blöst (blöst = mjukt) for hal (hård, så att eggen bryter sig i småskal); ³⁾ genom att ^{den} blivit slö för tillfället: äowás, ⁴⁾äwstlöq (utslagen) Att gräset är lättslaget: liätslöket; subst: liätslöq-
 1) vidjor, 2) tågor 3) dessutom halslöyft (hårdslipad) som slöyp gräsa. 4) Användes även om en insolvent person: han ger ä.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ
 NB.
 Frgl. 25

gräs. Härdslaget: håslöket, håslöketgräs. Löjan bojt
cent upå-na'. (lin biter inte på'et).

Om slipning i gammal tid se Ck. S. 186'. För en senare tid
inom mitt minne, må tilläggas: Om vid slipning uppstår
rås (räegg), är detta ett bevis för, att man har 'kiemi
åts ägä' (kommit' åt eggen') d.v.s. att eggen har blivit så
skarp, som den kan bli. Men från rås kunde ibland en
stälbit, lossna och flyga sliparen i ögat. Man sade
då, att han fått en slöpsäör¹⁾ i sin ägä.

Bland slipstenar såg man kanske allmän-
nast dalastenen av den röda sandstenen. Jag tror
dock, att den som jämförelsevis här, ansågs olämplig
för hårda liar: 'ta cent stöj (tar inte uti). Då var i dyl-
likt fall den grä och löwsara (lösare) gottlandsste-
nen bättre.

Vad själva slipningen beträffar, så var den
ett kärlyöra för att inte säga ett husbondegöra. Sedan

¹⁾ Säör = småting, grand. Kunde väl ibland hårlura sig från stenen.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A Nordström. 1935. NEDERLULEA
NB.
Frgl. 25

egentliga slättern för dagen var slut - vilken tid var mycket värlande och beroende på huru stort lörd (lod jfr. lada) d. v. s. hömängd, man haft att löda in-samlades husets folk, både stort och smält, vid slip-stenen, som står därborta vid fäsvägen (fähus-vägen). Husmodern o. kanske ännu ett kvinnligt hjon ha givetvis sitt laga förfall med kvällens obligatoriska stül (stilla' kröturen). Alltså: tiarna sitta upphängda i rad på sin i väggen instagna pinne, slopphåon (sliphon) har fått sitt vatten, dräaran ha placerat sig längs sloppstaka (slipstangen, dragstangen) efter storleken: de längsta armarna närmast svänggiälse (svänghjul) o. de kortaste närmare gäshfastälpan (jordfast stolpen) Se Ek. fig. s. 186!

Sliparen står framför slipstenen och bynar med kånarblick ^{mot stenen} lien som han nedtagit från pinnen. Därpå lägger han liens ^{o. som} översida, som alltid skall slipas först och omsorgfullast, tarvar att han 'lig-ät' (ligger åt = trycker lien hårt mot stenen)

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEA
 NB.
 Frgl. 25

Och för att kunna "ligga åt" och samtidigt slipa i gräd
 d. v. s. hålla samma lutningsvinklet emot stenen, tillgri-
 per han släppsträ (slipträet), vars tillspetsade ände
 han sticker in i lämplig skära i väggen (er en väggspri-
 ga) Ställningen blir nu sådan: licorvet placerat under
 vänstra armen, lien på stenen, träet på lien så an-
 bringat, att den under detsamma befintliga skä-
 ran, skärva, binder lien. Mot trätets andra ände, som
 han håller inklämd under högra armen, lägger han nu,
 under det stenen gör, så mycket av sin tyngd, som
 är förenlig med en god slipning och står i proportion
 till dragarnas förmåga, ~~som~~ ^{vilken här} tas minst i anspråk, för
 dra åt löjan ha gör tävigt.

Sliparen lyfter, måhända träet från lien, sedan stenen
 gått några varv, för att kontrollera slipningen. Det gäl-
 ler att inte hal för misst at äga (hålla för mycket till eg-
 gen, "träslipa") o. inte heller att stin upp löjan (stinna upp)
 Löjan blir som många andra ord i detta ^{o. dyl. öbet.} sammanhang löjan.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A. Nordström. 1935. NEDERLULEA
 NB.
 Frgl. 25

19

d. v. s. göra slöjpröta (slipranden) bredare, eller m. a. o. slöjpa för väkeslöft (långsluttande). Så fortsätter han slipningen, ger akt på, när räv visar sig, då han genast lättar på slipträdet och förflyttar slipningen en litet stycke framåt. Genast, ty dels blir eggen bäst, desto finare räeggan är, o. dels spar han på lian, som genom ett motsatt förfarande fortare toge slut, bleve utnött. Slipningen börjar vid skäftet o. slutar vid lians udd. Di udden är uppriktad, lägger han från sig slipträdet, vänder till lians undersida, slipar nu underuota, vilken han får i ve (far över) med en lätt slipning utan slipträ och endast med handens tryck. Detta får sin förklarung genom följande. En hemsmedel lie av gammal sool här i orten vållades ihop av ett järn- o. ett ställager. Stålet lades på undersida. Denna sida var betydligt hålkad, varför slipranden i regel blev ganska smal o. därför lättslipad. Men just därför fick man akta sig att slipa den för mycket, emedan man därigenom lätt kunde slipa

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A. Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.

Fgl. 25

igenom ställagret, vilket alltid måste ligga främst
 i eggen - och istället få fram järnet från översidan,
 något som, även om det endast bleve bitvis, skulle
 den obrukbar, tills felet kunde genom ny slipning re-
 pareras. ^{göra} Trä ting därjämte: ~~slipp i grad = hålla samma lutning~~
^{inför} ~~slipp i grad = hålla samma lutning~~

En annan sak är att vid slipningen av översidan tillse
 att de båda lagren bli jämsides slipade. Dock möter
 detta för den vane sliparen ej större svårigheter. Om
^{lyhörd} han är för liens, tvåtoniga sång - och det får en slipare
 lov att vara - så kan han lägga märke till en tenor o.
 en bas, ävensom att järnet sjunger basen, under det
 stålet håller till i de högre tonregionerna. Det gäller där-
 för att höra efter, när de båda sjunga duett, vilket ty-
 der på, att stenen under sin gång noter litet på dem
 båda. Men även om han sålunda med örat kunde vikle-
 da sig att hålla den rätta lutningsvinkeln, så behöfde han

1) E. Bohnsack, Smed, verkmäst, jämte, berättar, att i hans hemb. lianna smid-
 des i tre lager med stålet i mitten samt slipades lika på båda sidor.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ

NB.
 Frgl. 25

synen för att kunna bedöma, när han slipat nog (d. v. s. när ras uppenbarade sig) på samma ställe.

Om sträckst^hen, med vilken man allt emellan uppriskade brettet, sträck löjan, se Sk. N:o 186, där även omnämnas den gamla slipningen med *h*eta o *w*et *h*ärre konstgjorda brynstenar s. k. bryn- o strykstickor kommo senare i bruk, till formen liknande den i fol. fig. 8^e tecknade. Slipsmörja o slipsmörjehorn ävensom slipsin-der voro mig veterligen ej kända.

Skära, *stjæra*, användes visserligen (förutom till sådes-skörd) ibland att skära, där man oent kom *at* (inte kom *at*) med lien, eller då man skar i *g*iv *at* *k*åon (en giva *at* korna) till stilldags, men i övrigt aldrig för hö-skörd.

Råpsan, *råpsa* (o. *råps*) är både allmän- o. specialnamn och den allmännast förekommande typen, se fol. fig. 10 a och b. Den bestod alltså av *k*aps *o* *p*innan (korn med pinnarna) och *t*ygge (råpskaftet). Kammen gjordes av

Björk med Sjalov-^{akt} kerök samt pinnarna av rojn
 (rönn) eller i brist därpå av björk. Pinnkålen bredja-
 des, swæjasa, med swæjsin, emedan man därmed fick
 dem något koniska med den mindre hälvidden uppåt;
 dessa befanns nämligen ^{praktiskt} när därigenom pänheoda ha-
 de svårare att krypa igenom, sedan pinnen väl ^{var} insatt.
 Innan detta skedde, doppades pinnens huvudände i tjära
 för att stå se (slitij) bättre mot måtman (murkenhet).
 Pinnarna gjordes därjämte något längre mot kamrens
 ändas än på dess mitt, isynnerhet om kammen ej jäm-
 te sin vanliga böjning hade en vertikal sidan d. v. s. var
 jordböjd med sina båda ändar, vilket icke var ovanligt.
 Som man lätt förstår, skulle räfsan, om dessa ej iakt-
 toges, ta endast på mitten, när skaftet lyftes upp för
 räfsning. Räfsskaftet, troyga, som har sin nedra ände
 utbredd till en platta, intappades i kammen med
 en likaledes bred tapp - så bred, att trä av räfsans pin-
 nar fingo rum därinom och kunde sönda fullgör ^{både} en

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.
 Frgl. 25

vanlig råfspinnes funktion och därjämte förseglade tapp-
pen. Råfspinnen var f.ö. till formen i en del håll rund,
hos andra flat i längriktning med skaftet, då den
bättre ansågs kunna motstå påfrestningen vid
råfningen.

Råsan d var ej heller ovanlig men hade pinnar av
järn och nyttjades på åkern i att knäpar döngga (knäpp-
ra = slå sönder). Den kallades järnpinnarefs. Tygets båda
upptäckta grenar intappades i runda hål på den ra-
ka kammen.

Tvåan ställern började tjärades ^{o. pinnades} råforna allt of-
ter behov av någon omtänksam farfar, som även kom-
pletterar samlingen med något nytt i redskapväg och
i likhet med mängdet är förut, ty dyl. tillverkning var
endast en sida av den mångsidiga hemslojd till husbe-
hov, som är så egen för en norrbottensbonde, härvisad
som han varit av en karg natur att först och sist låta
till sig själva.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A. Nordström. 1935. NEDERLULEÅ
NB.
Frgl. 25

Det torde nog i regel fallit sig så, att envar av slät-
tarna velat ha sin egen räfsa liksom egen lie. Årmin-
sone voro de räfsor, man ämnat åt kvinnor, eller som
dessa valde åt sig, mest 'liet & behända' i samlingen.
Bannräfsor, bannräfsan, där sådana voro en klass för
sig.

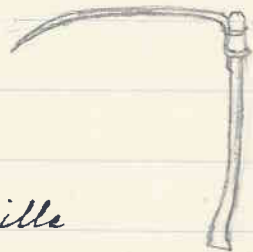
Högafflar tror jag ej voro här i bruk förrän vid sek-
lets sista år, då de fabriksgjorda kommo i marknaden, o.
deras namn av högaffel föll då liksom av sig själv
med dess särskilda delar: skaft, gäfla o. kha's i likhet
med dynggrepens. De olika slagen heta också med sär-
kerhet allt efter kloantalet tvögreinäggäfla, tvögrä-
näggäfla allt i analogi med namnen å bordgafflarna
och även å handen, som har smeknamnet femgrä-
näggäfla, troligen sedan den tid, då den ^{förre} började kon-
kurrera med den ^(naturliga) på matbordet: 'nä, femgräinäggä-
fla ger nu best' (uppt. hvord. själv i barndomen ngn gång en dyl.
i lätta och behändiga

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.

Frgl. 25

yttrande av någon gammal, som inte var van at hanter
knöyv o gáfel.) Högrepön, höjgräpa (vilket namn
ibland torde omväxla med gaffel) användes, när man
tog in det ladutorra höet i ladan, eller när man
om vintern tog ut det. Jämsides ^{med} eller tidigare än den-
na användes för samma ändamål ännu en redskap
höjpike, som ^{hade} en enda klo men lång och krökt, samt
fastsatt i ett kort skaft och såg ut
snarlikt en lic med krokigt orv.

Det hade vidstående utseende
och var mycket effektivt, när man ville
ta in riktigt stora höjstämmer. Högra
handen ersattes då av pika, som gjorde en väldig
"omfamning", medan den vänstra endast hade att
hålla emot.

Det ladutorra höet utportionerades här uppe i de små
ladorna, spridda vitt ut över slätterängarna o. även
vallarna och måste på vintern transporteras fram dis-

sa till höjbädda, den intill ladugården liggande
foderboden, eller köres det upp på höjskålen, den ing-
alunda ovanliga fodervinden, varifrån höet bekvämt
kan släppas ned på kossornas foderbord. Att stacka
hö är en nödfallsåtgärd, som mycket sällan förekom-
mer, troligen därför, att det finns gott om ladutim-
mer, lödostämbar¹⁾ i Norrbotten.

Transportredskap. Bärredskap voro: *Swëgan* (Lk s. 189)
i *swëgabäl*, bära in *swëgan*; *höjbära*, som hade det
utseende samma sida i Lk visar med underrubrik *hösläpa*
om man fränsar bägen, som saknas och att bärens bärän-
dar äro rundformade. Bärda, placerad å bär, kallas ss.
bären själv *höjbär*, va ha bäre *fwëgis* bära (vi ha burt
fwëjusju); *fwëgis* bära i sammanhang. (Om hösläpan läses i Lk.) 3-
bland har inträffat, att man fått reda sig med en mer
provisorisk bär, t. ex. ett par *fwëlsnejs*²⁾, då höet givetvis
1) mindre timmer än det vanliga *hestömbræ* (hustimmer)²⁾ Om
fwëlsneisan o. dens ändamal se Lk. 194.

måste noggrannare femmas, d. v. s. redas upp, så att det ligger en vägg¹⁾, och lägges så tvärs över snesarna, vanl. utan brödkrivisar (fr.). Även tygså okant.

Höslådar, höjstlep, heststlep (t. Skilln. fr. den blåpa förut omtalats) var namn på en sömarstöröndslåda (Sömarstöröndslåde) utan skrinna, men som man istället byggt ut på bredden med bräder, för att den skulle rymma ett ordentligt lass hö. Detta den nyttjades isynnerhet vid lod av långt hä' lakhoj, som hängde fast av utan ^{sk)}gröndstjilla (sidostycken i skrinna). Slådn gick på meder, som voro skodda med fjärestångar (kölstänger (stänger av lösttäl tallköl med kölen vänd nedåt (för att de skulle gå lätt) samt fastsatta med träpluggar med de kupaiga huvudena upp och fastkilade underifrån med träspjålan i meden.

III. Stätterarbete och bärgning.

a. Insamling av gräs m. m. utan användning av lie, etc.

1) grårda (p. a.) är ett ord som i dyl. fall anv. t. ex. om teammat här: g. har.

firskom rätt vanligt, helst under eftersommaren, då
 gräs och örter av olika slag spirat upp. Korna skulle
 då liksom¹⁾ fågnas upp med en liten god matportion²⁾ liksom
 av färskt nyplöckat i väsn, när de på kvällen skulle
 mjölkas. Detta var ofta behöfligt, då betet var magert,
 och kossorna därigenom måste förbruka mycket kraft
 med att gå vid sökandet efter den nödiga näringen för da-
 gen. Anskaffandet av tillskottet, som oftast var bar-
 nens regelbundna äliggande, kallades näp¹⁾ at k²⁾ön.
 (plöcka åt korna) och har, förutom förenämnda uppgift
 att vara ett tillskott till ett knappt bete, även den att
 få kreaturen att bättre gå hämn³⁾ o ant lig⁴⁾ ut (gå
 hem o. inte ligga ute), vilket ej sällan hände. Och att gå
 ut o l⁵⁾ at k⁶⁾ön (letakorna) om kvällen o näta, helst när
 ant själk⁷⁾as hö⁸⁾as (när inte skälken hördes), var inte
 1) näp¹⁾ begagnas regelbundet istf. plöcka: näp²⁾ l³⁾era, näp⁴⁾ sän-
 der u⁵⁾la (vid kardning ex. vis) n. at⁶⁾ se (pl. at sig o. v. l.) Ten bemär-
 kelse mötas dock hm. o. r. spr. nappa på kroken: gå fik⁷⁾ o nap⁸⁾.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström, 1935. NEDERLULEÅ
 NB.
 Frgl. 25

någan fäti för got (nån fattig för jott).

Vad man näpa? De var ej blott gräsä utan även mjölle-
vålⁿ (Koskeplingen), äkmåkan (Epilobium angustifolium)
o. andra av kreaturen omtyckta örter, lejärklör o. annat löv
samt en eller annan käösäp (kosvamp) eh. smörsäp
(smörsopp)

b. Slätter i backar, på dikesrenar, o. s. v. skiljer
sig knappast från vanlig slätt varken i fråga om
redskap, tillvägagångssätt eller turkening av höet. Vål slo-
gos dikesrenarna vant. efteråt, t. ex. efter frukost och
sedan den jämna stora vallen blivit arnejad, evad den
nu slags för hand eller med maskin; men när det förs-
ka höet breddes ut, räfsades även renahöja med o.
breddes. En annan sak var det ^{ms}äkeränan (äkerrenarna),
vilka ej slogos, för rån äkern skördats, vilket således
Jag minns till en slätmaskin, som inköpts hos vår granne.
Det var en "palmkrångar" (som säkert var en bland de första
som voro i bruk här uppe) och någon gång på 1870-talet.

skedde lyckat at slåna (långt efter slåttanden), tidigast
sista dagarna i Augusti.

Talmanhet är det nog så f.ö., att om man ej har sär-
skild lie för skräbblät o renbåkan - vilket torde
vara sällsynt, - man spar dyl. slått till sist (fir dagen)
för att ej skämma nyslippelöjan i otid, för he fåd-
ras at kon hal uti löjan (det fröas att kunna hålla i lien),
ne da ska slå mita tövan o buskan (när du ska slå
mellan tuvor o buskar), ^{äro} ^{we} ^ä ^{nt} ^{slå} ^{sända} löjan in stej-
nan (o. inte ^{or} ^{gissa} ^{sonder} ^{inne} lien bland stenarna)

c. Slätter på skogsängar och myrar. - Förutom
vad i Lk sid. 187 o. följ. säpts, må här besvaras några frå-
gor. Den veckodag, som oftast kom ifråga som stättens
startdag, torde varit måndag. Dock får knappast
säga som regel (jfr. sid. 3 och uppj. fr. Hertzén). Det område,
man slog före en frukost, kallades en frökost-
slätt, och vad man hann med i allm. på dagen en döks-
1) nyslippade liar.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.

Frgl. 25

slat, ~~att~~ slå på kvällen, sedan låga had fåle före-
kom nog isynnerhet när man gjorde någon slatar-
johpkræl (slättarhjälpkræl) varom längre fram. I mulna
dagar a seorvår, då höet inte bärgas in, ^{kunde} laddas, slog man
inte sällan mest hela dagen, men då kanske husbonden
vad det led, lade lien på axeln förklarande: ve ha
sløj-æot nois (vi ha slagit ut nog) eller t.o.m: ve ha for mi-
tze ligend upa bræida (vi ha för mycket [hö] liggande på
bredd), nois a æotsløjæot (utslaget hö).

I fråga om att föra lien stod kvinnan - som hon
gir än i dag - vid mannens sida och "slå sina fula
slag", visserligen, naturligen något smalar. Liens ans
och andra redskaps vidmakthållande i bräve-
bårt stjeke, ävensom skötseln av maskiner, när så-
dana börjat användas var givetvis ett karlgöra

Någon ledighet åt slätterfolket före slätten, be-
stods (mig veterligen) ej, men woyl ondagarn (vita på
middagen) någon timme, medan höet torkade, tillkom

både gammal och ung. Ja t. o. m. vid frukostrasten var det ej ovanligt att snö^h sa eller k^ust se i stat isa säyga el isa gö^hva (k^ust^u sijen stund pi sängen el. pi golvet) o. mängen, som had got fast sava, hamnade hos jon Stund, glämnande bäve lin o. räfsor, eller med andra ord: de^ora a (uttr. för kortvarig sömn). äl väör t^urv at fa w^äyl (alla tarvade att få vila). En eller annan kanske dock fann nödvändigt använda rasten för reparation eller slipning av en lie, pin at r räfs el som fast r skä^obat (pinna igen en räfsa t. sömma fast en skobat = lapp und. skon).

Äu slä^ofst t. vara f^ustslägar, när man uppställdes för slätt, tillkom vanligtvis den bästa, o. i varje fall en, som kot hal^onda (kunde hålla undan). Ofta, churu givetvis när slättarna voro något lunda jämspetta, förekom det att k^upslä (kappslä).

Den bredd, med vilken varje slättare gick fram, o. som nåddes med lien, kallades r släg (ett slag)

o. varje svängning med lien i hagg (ett hugg) Ett ord-
 språk: i hagg höfva ta el-äg (ett hugg antingen det
 tar eller ej), som ofta o. i olika sammanhang använ-
 des, torde torde emanera fr. detta "hagg", t.ex. då man
 slår/ställen, där det är "bara strickat o strä", i stra-
 her o i strä dar" (bara strickel [oövers.] o. strä, ett
 strä här o. ett strä där); då kan det hända, att man
 tycker det vara ganska lönlöst svänga lien, men
 man gör det ändå, fastän med anförda ordspr. på läp-
 parna, om man inte hellre använder det ären brukliga:

Jag bjuder eder alla,
 Vill ni intet falla,
 får ni stå till vintern kalla.

Pariskilda liar för olika slätt var knappast vanligt.
 "slarup" kallas det att slå första slaget genom ett
 gräsfält. Det gällde för den, som det gjorde (förlslä-
 1) Ären en känd ^{term} vid bollslagn, som ibland gäller som regel för "slä-
 aren", och mihänd kan bolleken tävla m. slättaren ifråga om stärets uppkomst.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ
 NB.
 Frgl. 25

gan), att när han återvände o. ~~gjorde~~ ^{gjorde} måstslåga (gjorde
 motslaget) samt därmed bildade dubbelsträng, han ock-
 så slåg djens (är djens), så att det ej kvarstod några
 hag (något 'hag' → hage → gårdsel = dialektens ^{kvastående} haga) d.v.s.
 gräsrand, vilket lätt annars kan inträffa under sträng-
 gen. Uttr. för att låta lien följa marken: let löjen fa-
 hi jaöla (Låt lien följa jorden), häb-ne fjäöfta! hag cent
 a gräsæ! (håll ned tju[tånge]! hugg inte av gräset, det sista av-
 ser att varna för att hugga av gräset på mitten, eu fel, som
 gärna vidläder rybbörjaren o. vid början av hugget.)
 Eu annat fel är att slå il, so at tofsan sta kvar
 (slå ille, så att tofsar stå kvar): "ha søy eot som der
 gämaekåön ha tuggæ" (det ser ut, som där gammel-
 korna ha tuggat). Slår man väl, då ser det ut, som-a
 väör räka (som om det vore rakat). Det efter huggit
 kvarstående arskurna ^{av} gräset: slöban, grästöben.
 Oslagen rensa kunde ibland kallas i rämp: sla bot
 rämpa névasn réna (slå bort rumpen bredvid renen.)

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEA
 NB.
 Frgl. 25

Sedan slättern för dagen avslutats och man tagit sin
 frukostrast, tog varje slätterhjon sin räfsa. Det gjelldes
 nu ta vara på det avslagna höet. Detta skedde ge-
 nom att räfs o brärd, det förra vid tunna^{re}, det senare
 vid rikligare höväxt, der o lag i synar brärd, o där
 man endast hade att jämna ut strängarna o lu-
 tker upp det daggstänkta underliggande gräset till
 mottaglighet för sol och luft. I bägge fallen kunde
 det bli fråga om att bära höet från sumpmarken
 till torrare o. högre belägen plats. Då kom svägan och
 höjstlöporna till användning. Mycket vanligt var, att man
 vid ängs- eller myrslätt, för att få ihop den glesa höskör-
 den, flera (män, kvinnor o. halvvuxna) fingo gå efter var-
 andra med räfsorna o. ta var sin bredd, varvid den efter
 kommande vidarebefordrade och förmerade den hö-
 sträng, som den före gående lagt upp, varföre (i mot-
 sats till vid slåendet) de yngre o. mindre arbetsdugliga
 här^{kunna} gå först. På motsidan gå också några (2, 3 el. flera) att

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ
 NB.
 Fgl. 25

efter höväxtens täthet - flera ju tunnare den är) efter var-
andra o. möta med sin sträng, och så bildar man
av de båda strängarna i höjdist^{l. dist}, som med fle-
ra råfskammars kärleksfulla noggrannhet gives
en jämn tunnhet, som underlättar torkning.

Förutskrivna slätteriarbete, som kan rubriceras
med *slå o. räfs*, upptog första slätterdagens för mid-
dag. Fr. o. m. andra dagen tillkom ännu ett för mid-
dagsgöra: *röjv e'ot* (riva ut). Så snart dagen (daggen)
gått bort, gällde det nämligen att få *e'ot häöp-
höje* (= få ut det under föreg. dagen slagna o. till-
hopar omsatta höet utbreth till torkning.) Om "räfs
up häöpröma" o. "räfs ihäöp" se LK. 190, där slättergö-
romålet för återstoden av dagen därjämte beskrivits.
Följande må tilläggas. Att höet är kort nog att la-
das ("ladas" = inbärgas i ladan) uttryckes med att
det är *lödötöt*, o. om det är "riktigt" torrt: *töt* som
i *kr'e'ot* (krut). Hö som legat *öhäöpæ* (ohöpat) på

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A. Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.

Frgl. 25

marken från ena dagen till den andra måste man
 räfs upp o lösa. Skulle ett fång hö bildas, skedde det
 genom at räfs ihåop (Se Sk. 190), varpå det i vanliga fall
 lägges i skerindan. Skulle det placeras i hässja eller
bäras till ladan, måste det omsorgsfullare fömmas
 (se svaret s. 26-27). Den räfsa, som härvid användes, var
 endast den vanligen använda. Vid bärande med hög-
 bär kunde denna i sin helhet bäras in i löda o. av-
 stjälpas, där ladudörren det tillät, o. medan ladan ej
 var alltför full. Emellertid är dörren i de norrbott-
 niska ladorna i allmänhet anbringad för högt upp,
 för att detta avlastningsätt i någon större utsträck-
 ning skulle kunna möjliggöras. Hurvar man fram
 och nedlade framaför löda dörren (framför ladudörren) ett
 flertal bördor, varefter den ene bäraren, hån så skul-
 ta mäst l. mästagan, l. hån så had klenare krafter
 (den som hade klenare krafter) kröp in i ladan. Den andre,
 inbäran, stoppad sig in - med eller utan hjälp av hög-

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A. Nordström. 1935. NEDERLULEÅ

NB.

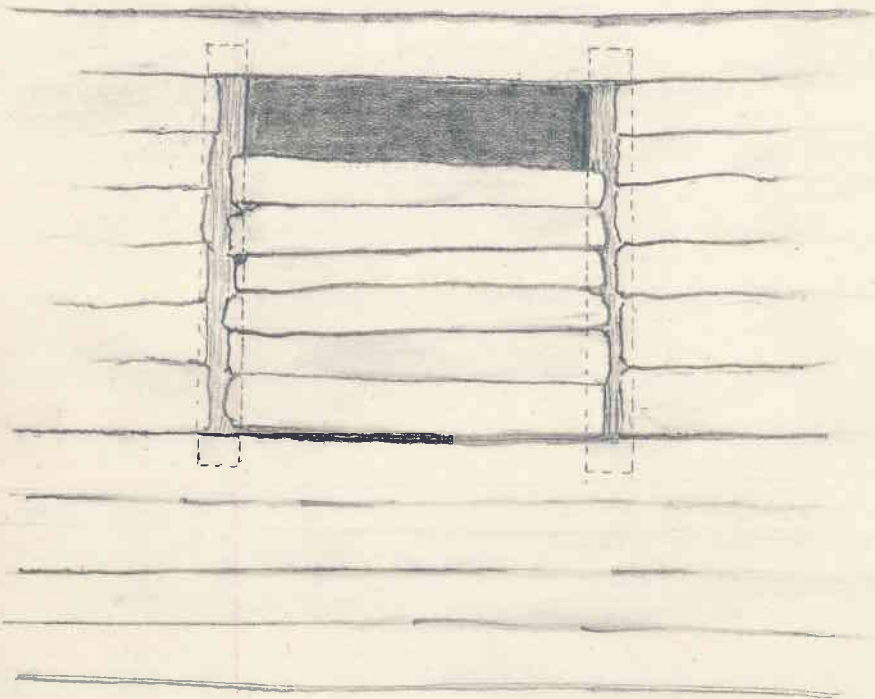
Fogl. 25

påk - häct famnvoys ^{innan} _{för} ins lododön, varifrån det
 av den påpasslige mottagaren spriddes till badans
 mitt, väggar o. vrår i jämn fördelning, samtidigt från
 påkæ o. trämpeæ skåop (packade o. trampade ihop).
 När detta efter upprepad inbärningar visade sig vara
 för mycket för en person, allt efter som badan fylldes, måste
 särskild trämper komma till hjälp. en halv väkst-
 pojke (haloväxtpojke) var mycket passande här till.
 När det blev trängt under lodorösta (trängt under la-
 duröstit), var det at kröp o. töp, dit-n kom under
 kerabasn (äu krypa o. stoppa, tills han kom under keropp-
 åsen) ^{(sån} _o änt luggæ rändas (så äü han inte längre
 rymdes [där]). Då badan var proppfull, så næ änt mer
 fäng næ lodoröim (så äü det ej mer fanns något lada-
 rum) ^{repsæ in.} _{repsæ in.} klabæ man at lododön, sedan man väl hade
 Den dörr, som tillslöt dörsluggen, bestos sedan gammalt av timmer-
 fjörka klabbar med klyka i båda ändarna, vilken kly-
 ka vid stängningen inpassades i lododörägata

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A. Nordström. 1935. NEDERLULEÅ

NB.
 Frgl. 25

- 39
1. Ladudörr med klubb-system.
(de två översta klubbarna saknas)

2. En klubb (sedd uppsifr.)

- 3 a. Översta klubbän

- 3 b. Sedd fr. inre sidan

(Sedd fr. undersidan)

(Ladudörrgätan = Karmen) Se sid. 39 i svaret.

Den översta klabben, som själofallet var svårast att placera, hade väl även två klykor, men ^a/den enas ena nabb hade man fyndigt o. enkelt avhjälpt svårigheten genom en sned skärning. När klabbens andra ände först sattes in med den beskurna änden upplyft, kunde nabben föras bakom "dörrgätan", men läste klabben vid nedfallet. (tillvägagångssättet kan måhända lättare tänkas än beskrivas.) Se 3 a och 3 b sid. 39.

Kustlandet har vidsträckt myrar o. ångar, och på dessa ligger de små ladorna strödda i sådan mängd att det är en imponerande syn. Merendels har man sökt en fast mark, en k^{ne}as, en st^änk^{ne}ä^ä, där man förlagt en lada, eller har den timrats på underlag av stenar, fyra eller flera, även stockar ha tjänat som underlag, där marken varit lösare el. brist rätt på tillgänglig sten. Där ladan byggts på underlag, har ofta ett utrymme beretts under l^äd^äg^äh^äv^äe för diverse

stängsel- o häsvärk, stjelsnäjsan etc. och la-
 dorna kunna heta både mära- rånys- och mjör-
 löda, löda isa köban, löda néda slädan o.s.v.
 Höstackar, höstak, voro (och äro) tämligen säll-
 synta i trakten, varför jag ej kan yttra mig därom.
 Hässjor, häse benyttjade man sig av mestadels
 endast, då man ej med den vanliga metoden
 med andradagsladning hade utsikt att få höet
 torrt. Tillfälligt o. för mindre mängd hö kunde en
 närbelägen häga (gårdsgård) utnyttjas som hässje-
 stomme. I brist på ladurum o helle än stäk (stacka)
 kunde väl en hässja bli stående till vintern, men som
 regel inbärgades den så snart den hade tag at se,
 torka (tagit at sig turkan). Mest var det vallhö, som
 (hässjades). Hässjevirket, häsvärka, utgjordes av häse-
 stähpån o hässtänggran samt sköda. Stolparna
 hade vanligtvis fem pinnar, som såvitt jag minnes be-
 rades in med en mindre lömbarnåvar. De nedsattes

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ
 NB.
 Frgl. 25

i djupa av järnspektet utmejslade hål och voro därigenom mindre beroende av stöd än vad fallet är där man knappast stöter ned dem o. istället använder tre stöd till varje "gubbe", t. v. i Angermandland. Att en hässja blåste ~~blås~~ omkull var en skam för uppsättaren men ännu mer införargelse över att den had äsant för hän had dräöt (att ^{han} hade ingenting för det han hade gjort). I hessläyd kallades avståndet mellan träns stolpar t. längden av en stäng. En hässja kunde ofta bestå av flera hässjelängder, vilket väsentligt inbesparade stolpar.

Det sätt, varpå man tog hand om hässjevirket, sedan det blivit använt, kunde nog variera mycket. En vanligt förfarande var att som förut sagts placera det under lada- eller lojgegolv d. inne i logen, eller restes det emot hus eller annat stöd. Övriga i följ. angivna sätt icke uteslutna.

Spåtern: äsint; äng: äsint; eng. ^{allsint} allsint = allsintet

d. Sjöslag försiggick, även der man
 gick vätna så leytet man var kl^uven (där man
 gick ⁽ⁱ⁾ vattnet, så långt man var "kluven".) Eka kanske
 man då ibland gjorde bruk av, och då lastades den
 i för och akter, så att roddaren, som satt i mitten, sät
 inklämd mila två höjtes (satt inklämd mellan två
 höjtor) Även såg man sålunda lastade båtar frak-
 ta hö stränderna emellan. Namn på Sjöslätt: frä-
 kenslät, sla stära, sla seltiggen. Vanligtvis
 företogs denna slätt först sedan övrigt slätter-
 arbete avslutats. Ja, man sparade med fördel somt
 Sjögräs till vattnet frös, så att man kunde gå på
 isen och sla, såsom vid frakenslätt vid Persöfjärden.

Vid bärning av seltiggen, där stranden var flack
 och gräsblättet Brett, gick man tillväga på följande sätt:
 Man slog växten med vanlig lis i vanliga slag, gä^(de)
 utät Sjön o. sakta förande lien under vattnet, varvid det
 1) vanliga benämningen är äkstak.

~~det~~ arskurna gräset flöt upp, läggande sig över på vattnet. När man så nått sista seltingsstapen, sammanfördes ^{det} med lien till en "flotte", som makades mot land, så långt det gick. Det var att "låta svartoxen dra". (att låta svartoxen dra). Sen fick hästen tråda till. Men som ^{det} ofta var för blöot (blött) o bay-ne (bar ned) för hesta isa seltingsbåtn, hämtades det ~~det~~ armejade upp på det torra med en lång lina sålunda: En sommarsterinda (Lk. 190) befriades från en av sina spjälka (sidobalkar) och fastgjordes vid linan, som i sin ena ände var försedd med 2 litz (lycka, ögla), vilken infördes i skön²dtunga (öglan i äksälⁿ = akselen) och försyldes på vanl. sätt med skäkeltre (skakelträ). Linnans andra ände fästes vid redäksån (redakselen = pedets trårstå) Skindan drogs så av slättarkarlarna utåt sjön backandes och pålastades från den lättät-
 Jeller kvinnor, som likasom karlarna voro försedda med lingskaflade stölar o. stontäfte¹adlan (uppkertna kjolar, Lk 92,94)

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A. Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.
 Frgl. 25

komliga (balkfria) sidan den vattendränkta lasten, som därpå med hästens och linans hjälp drogs upp o. utbreddes på torr plats samt behandlades sedan på samma sätt som ~~oss~~^{vad} ånges- eller vallhö: häopas, röyvas erät, räfsas ihäop o. lädas. Detsamma är att säga rörande starrslätt. Vad rörvassen rörväsön beträffar må ss. anmärkningsvärt nämnas bruket att tillvarata ^{ripporna} vipan, som användes på sina håll som bolsterfyllnad i stället för dun.

Tiden för införande av metoden att hässja är svårt att ange, men torde hässjandet så småningom blivit känt först efter det odling av vallhö blev brukligt. Tillvägagångssätt: Höet bars, mer eller mindre halvtorr, och väl fämnat med räfsans tillhjälp, till den i ordning ställda hässjestommen, vars nedersta träod redan upplagts på sina resp. pinnar.

Jag minns om vad i sid 41 anförts rörande de omständigheter, som föranlett att man företog sig att hässja höet (se not. n. sid.)

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A. Nordström. 1935. NEDERLULEÅ
NB.
Frgl. 25

Det lades på tvären över träoda (Stängen), ömsades o. ordnades med lätt hand, där så behövdes. När Stängen var fullagd, även på etan (ändarna d. v. s. utanför stolparna), lades andra Stängen på v. s. v. Då man sålunda fyllt hässjan intill femte träoda, som vanl. är den översta Stängen o. ägnat denna präfyllning i egen- skap av hässjans "tak" en något noggrannare omsorg, kammades o. putsades hässjan i sin helhet med några räfståg i nedåtriktning, varpå ^(räfsoe upp o) man ^{tas} skaöp bröygs hässja (räfsade upp o. tog ihop [det spillda] kringom (= omkring) hässjan).

hade man kanske haft liggande någon dag, så att det hade tögve tårka (tagit vid torka = var s. a. s. halotorr). Man hade hoppats, att det efter ett därpå inträffat regn skul väkvas dit (vackras till); men detta lät vänta på sig, och man befarsade, att höit skul stjämmas (skämmas), om det längre fick ligga på marken i sårvärce (survädret), varför man ansåg säkrast välja den visserligen besvärligare utvägen: att hässa det.

e. Slätter på vall och ängar i hembyn.

Den förut angivna dagordningen gäller såväl vall som äng i hembyn. Sätt och metod kunde man ju undantagsvis ändra efter de lokala förhållandena. Å vall eller slåt äng tog man vid sländet sina raka, regelbundna slag, där man själv var medelpunkt i den cirkullige lian beskrev. Där tsirvceltevären (stora grästuvor) stod i vägen å vall eller ^{vid} ~~en~~ tur- och buskslåt, som alltjämt ^{nya hinder} erbjöds krävdes både beräkning o. skicklighet vid lians "manövrering" o. at våra vagg i träpan (o. at vara vig i kroppen). Att rälsa utan at refs il på dyl slåt var också en knappast mindre konst.

Som förut sagts betecknades sedan gammalt vall o. lunda med ordet "träd". Nyvall i konsekvens därmed nöyträd. På detta, som vet att läkt i fjäol, väste första året mest ogräs: prästkrägan (som var det sammanfattande namnet på Coysantemum

och Matricariastäktena, knäppgräsca (Achillea mille-
folium), kumman (kummin), saohöja (Ranuncu-
lus-art), etc. och något knippe vanligt gräs där och här.
Detta allt hässjades självfallet, då det var torkedgē-
rot¹⁾ slag (fordran lång torketid). Den tiden kände man
ej insäende av gräsvall, utan denna fick så små-
ningom själva sig, men så sadet det, äū den räck-
te desto längre, därigenom att ortens naturliga
grässorter fingo obehindrat rota sig och ta jorden
i besittning. Säkert är, att även agronomer - det
har jag själv hört - beundrat våra norrbottniska lin-
dor, som, fastän självväxande o. gamla långt utöver
vanlig växtföljdsperiod, kunnat te sig så frodiga.
Givetvis hade en god jordman ^{även} sin andel i detta för-
hållande, som därför ej får tagas generellt. - Det "rät-
ta" traskhöja²⁾ kom emellertid så småningom nästa
1) = girigt krävande torka, liksom man i "vetgirig" inlägger
bet. girigt sökande efter vetande.²⁾ se sid. 5.

o. påföljande är.

gå upp gränser (gå upp gränsen) är nog ett känt o. gäng-
se uttr. ehuru jag ej minns, att det använts ifråga om
gränsuppgående mellan slättervallar, vilket hörde
till en äldre tid, då folk levde mer ärosgiftas. En hän-
delse från sådan tid berättad av far (som trol. ej själv
hade den i första hand) påminner mig dock på tal
här om. Den är dramatisk. Säggen berättade nämligen
om en resolut gemma, som i tvist med en gran-
ne, med licorvet skulle markera var gränsen gick.
Hon resolverade själosäkert: hun jer rå! (här är
rå) Därmed stötte hon ^{riktning} orvet ^{mot} i marken med lien
vänd emot sig och klöv huvudskälen.

Jag minns också att björbybor gemensamt arrende-
rade slätten ä den s.k. Gröna i Fammelstadsviken,
bildande ett slättdarlag, slättdarlag, under många
år. Laget var baserat på lät: hælät o hælölät. Den
gård, som hade hel lott, tillsatte två ärbysjon (arbetsjon),

ägare av halv lott ett hjon. Vanligt^{-t}igen var i förra fallet, att den ena personen var en kvinna, vilkens plats i förekommande ^{fall} kunde fyllas av en halvvektspöjke (en 15-16-åring). Sättet att eröfva (uthålla) arbetskraft, vållade f.ö. inga tvister utan avvägdes i sårna o. förståelse. Man hade sina matvackor i höet i en stor lada kokade sin fläsk- o. ärtsoppa eller kvällsgröt i stensättningen där utanför. Där innanför reddes sedan syskonsång i det nybärgade, doftande höet och njöts vederkvickande sömn, till dess någon "mårjaväk" (morgonvaken) farbror gjorde alarm o. till trögvakens ungdoms obehag höv upp sin röst: "Ej-t-na väk bär hämn!" (ut nu ifrån berghamnen) Och sedan man så småningom gnuggat sömnen ur ögonen i den friska morgonluften o. under inmyndigandet av lilfrökästr, limpsmörjas med kaffe, var det att ge sig jäven o. kanske vanligare: mårjaväk²⁾ in förr ofta brukad äcktärm (ortterm) vid dylika tillfälle av en "utropsare".

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
A Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.
Frgl. 25

ut på Grönnsans "prärielika" i måryanftuika (morgon-
 töcknet) ännu inhöjda stätt ^{att} pröva hur nöyslöft-
 löjan best uipa dagagräs-a (nysliptlien bet på daggi-
 ga gräset). Så djåk slätandägan, den ein fir o den
 än ~~ett~~ (gingo stätterdagarna. den ena före o. den andra ef-
 ter), som früt beskrivet är, o. efter någon vecka lag jäm-
 stasgröna ^{av} bärgad, men med fyllda lador. Allt var nu
 dylt. Endast några pojkar, som skulle hålla kokopen
 från den ännu kring ladorna på det torra uppdrag-
 na och utbredda settingen höllo sitt oundvikliga ko-
 korum kring ladeknutarna, vilket på lm kallas att
 rikolér t. lat om se (läta om sig).

bytt höja (byta höit) var sedan en förättning, då det
 sålunda inbärgade höit någon gång under vintern
 skiftades efter lott. Som mått- o. viktenhet fick där
 vid höffarnn (höfarnnen) tjäna. Lika många höjar som
 samm^{manl-}ägda antalet hela lotter och lika många famnar i
 var höj, sedan lottdragning om vilken höj var och en skul-

te bli tilldelad. Halvlotterna fingo givetvis samgå om en hög att halveras efter samma delningssätt.

Ett annat sätt att dela praktiseras även, näml. att att använda stängskrända som mått, väl fram-
pad av samma person och därpå lottning. Närboen-
de grannar använde detta bytessätt, då det utan
svårighet låter sig göra att ^{bytt åt} "byta igen" skrändorna,
sedan de tömts, om lotten ger sådant utslag, som
föranleder detta.

Här bör också nämnas ett ord om det slags
bärgning, som går under namn av slå i på häfta.
(Slå på hälften, hälftenbruk). Å landsträckan Luleå
stad — Gammelstaden hade borgarne i Luleå sina
lant- o. sommarställen. Där hade de sina stugor för som-
marvistelse, sina korntegar, potatistand och träd-
vallar, vilkas avkastning fördes in i staden. Vall-
^{var avsett} höet utom för hästar även o. isynnerhet för kor, som
1) förut tillhörande Lulesocknens prästbord.

ännu i slutet av förra århundradet^{-de} varje kväll kördes
 in i staden från sina betesplatser. Borgerskapet itka-
 de i stor utsträckning ladvärdsskötsel. De ombesöj-
 de själva¹⁾ ut genom sina tjänstetjänar värdningen av
 fodret. En eller annan nödgades dock på grund
 av ålder, brist på arbetshjälp eller andra omstän-
 digheter överlämna värdningen åt andra, ofta då
 närboende bönder. Det kunde då passa för honom
 att betala slättaren med hälften av det värdade²⁾
 höet, då han därigenom undgick att betala kon-^{tant}
 o. bonden, som måhända var tvungen att arren-
 dera slätt, härigenom fick sitt foderbehov fyllt,
 liksom utan kontantutlägg. En^{hä} dylik ömsesidig
 uppgörelse³⁾ ~~en~~ slättern^{ätagen} kallas att slå iipa höet.
 På övligt, förut angivet sätt skiftades även här mellan
 gärdesägaren o slättaren (gärdesägaren o. slättaren)
 den inhäskade skörden.

1) hantverkare o. likslättda varl. med eget arbete.

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström . 1935. NEDERLULEA
 NB.
 Frgl. 25

Obekant är höhopens mätande med mätarspåk
 eller märkande med kvistar, sticker eller bomärken
 Okänt är även att ha rätt till viss slätt för att hål-
 la fjur eller galt åt byn. Något bestämt vet jag in-
 te heller rörande underhållsskyldigheten av la-
 dor, som ägas gemensamt. Kamret i rummet, där
 hässja stätt är ej ofta hört, men det antagligas-
 te skulle väl vara hässromme i stil med häss-
 romme (hossrummet.) Se Lk. 190.

f. Höets inbärgning och hemforsling.

Utt. för att få höet under tak: få höja ^{köra} undi tak
 bärr, lada, fram i höja, he in ä ända regna.
 (he = en förk. av hëva = ha, hava; alltså: ha in det undan
 regnet); för den mängd hö man bärgade in på da-
 gen: i dagstöd (ett dagstöd). Hölador hade man
 även på hemägorna (gädfzäla = gårdgårdan), enär
 1) Kvistar o. lövriskor användes däremot att skilja två slags
 hö i ladan åt, således som mellanlägg mellan ett lägre o. ett högre lager.

de med stall och ladugård sammanbyggda stallöyra (stallidret) och fåsboäda (fåhusboden), även kallad höjboäda, i allmänhet ej ägde utrymme nog för den i dessa ägor inbär-gade hömängden. Där man hade höjskull (höskulle), kunde man dock stäa in (stura in) ett ganska stort foderförråd, varifrån man kunde genom en lucka portionera ut fodret till kreaturen i den under-liggande ladugården. Höutrymmen hade man även i de s. k. gåhva (golven, avbalkningar) vid si-dorna i länghöarna. (Lk. s. 201)

Bönderna, som hade dragare, fjärl (körde) sitt foder, o. detta nästan undantagslöst med sladdon både å bar mark ^{som} o. i snöföre. Torparen, som hanstee ofta saknade häst, drog sitt hö inlastat i en kät o. behända skerend (läu o. behändig skunda), när han ej lejde dragare av bonden. Sammanfattningen av allt hö i höboden benämndes höjte's (hötnra)

Skillnaden mellan ett sommarlång och ett vinterlång var skillnaden mellan sommarstörinda och storskrinda. Den senare var minst dubbelt så stor som den förra. ^(sommarskrindan) Denna begagnades under slättern vid ladning, men även vid hemförsting under vintern på korfare håll, då däremot storskrindan förtädesvis var ett vinterfordon på längre vägsträckor.

IV Arbetsgemenskap inom byalaget under slättern.

De i fol. här framlagda spörsmålen beröra säkert förhållanden bra långt tillbaka i tiden, kanske sådana de voro före storskiptet. Fluruvida liknande bruk även här då voro vanligt förekommande undandrar sig min kännedom. Förutom den arbetsgemenskap, slätarlåg, jag omnämnt å sid. 49 förekom dock - o. förekommer väl än - att man "gär och hvar" (gär ihop = g. tillsam.) någon kväll t. ex en lördagskväll för att hjälpa en sjuk eller annars hjälpbehövan-

de (in slätarkwél). Ofta ett initiativ av ungdomen. Därvid vankades alltid någon förplågmad, o. måhända en eller annan ^{lek} avslutade krällen. Folk, som lejdes för något arbete ä el. i gården, kallades med ett gemensamt namn låjandasfåhka eller ibland okönafåhka (okändfolket). Specialnamn för slätter: ångzasfåhka (ångesfolket).

Slättern betecknades ent. min uppfattning som en det tyngande arbetets tid o. långt ifrån att vara någon halvhelg. Några särskilda, för slätarna avsedda kläder bestod man sig ej med i annat avseende, än att man var liat kläd (liat kläds), som bäst lämpade sig i sommarvärmen o. under tungt arbete: karlarna i spjåstärmar (skjortärmar) o. kvinnorna i särk ned till midjan och vid slätt i blötång med uppstänkta fjärla (uppbundna kjolar se Sk s. 90)

1) Liknande hjälpkaktion gjordes, då det gällde köra timmer åt någon, som satnade träst el. skog el. bäggedera ("ha fjälar ar an")

Där nyttjade man ^{särvt} som kvinnorna dock stövlar med
 knähöga skaft. (Lk. s. 92). Annars var det ej ovanligt, att
 ängesfolket gick barfota ('ga barfåot'). När man
 gick med skor utan strumpor, sadis man gå fjys-
 skoöd. Kvinnorna hade ofta till skydd mot skav i
 händerna "halvhandskar", männen voro barhänt
 (barhanta). Då hembrygd överhuvud var litet i'dkad
 i orten, var slätteröb säkert sälsynt, och trefläska
 (Lk. s. 187) innehöll i stället bläta (blanda, blanda av
 mjölk [ofta fjermjölk] o. vatten).

Slätterns avslutning firades traditionellt med en
 helg, slätanhäbja, någon söndag under augus-
 ti, då slätterarbetet i stort var avslutat. Den firas
 des i huvudsak av ungdom o. var sålunda vad man
 kallar en ängdamshäbja (ungdomshelg.)

V. Folkminnen rörande Slätten.

Den, som för första gången var med på slättern
 ä en gård och var från annan ort - i ängmäör (en ung-

mor), i ^{för den} pig - (reste man ^{ofta} till hedersbetygelse en hön-
 sång, varom nämnes i sid. 70 i Lk, o som utförligt är
 beskriven av fil. lic. E. Brännström i en avh. benämnd
 "Det arkivstade trädet, särtryck ur Folkminnen etc. 1930"
 vartill hänvisas." Om ömhet i lemmar och leder,
 lemnömhjerta, våra lemmar se Lk. S. 188. "Inringning-
 ar" o. "geten på kolmen" (motst. till "fänga harungar"?) öv-
 rigt men då vid sådessa kir den företrädesvis.

Om trä under arbetet råka håka skäp rafsän, så
 säga de till varandra: De få arb^uyt lå i ar^udel
 (vi få arbeta i lag ett är till).

Den som mistade rafsän ur händerna vid an-
 vändandet, gick miste om dagpenningen. Att gå o.
 dra rafsän efter sig var tecken på lättja i arbetet,
gå o. lätas (gå o. latas). När man darrade av tröf-
 1) Från Nivik omtalas även, att ungdomarna ibland
 "gjord en qubbe", som de buru till föremålet, som
 de skulle fira, och som de "föreställde" ja lämpligt såu.

het, så var det han fätas bäcks örva (han "Fattas" bak orvet), eller också var ^{det} käfædärn, som man får ibland, när man druckit kaffe upa nöketar-
 onåga d. v. s. utan att förut ha ätit. Bot: äta salt-
 strömmugg, helst grävssältæ (gravsaltad) ^{en skäl av} a
 smöhanéds (Lk. s. 80). Ordet käws (kuse, å sid. 49 Lk. under
 ordspr.) kunde äga användning även i slätter om en, som
 alla slättertyjon hade att åtlyda, o. som söjde för ån ar-
 betstakten ej avstannade. Om också ej som motdrag mot
 eventuell pressning från denne utan som i 'sned' ung-
 domar emellan, kunde nog förekomma, att någon
 bland dem, vilken ansågs som "lämpligt objekt" och
 "tälde" sprattet, för i något oberaktat ögonblick ^{skunde finna} eg-
 gen å sin lie "struken" på ett sätt, som ej bätade bet-
 tet. Vila under arbetet kunde heta: p̄wäst (pusta),
 r̄äst (rasta), w̄öyl, vilket sistnämnda, om man ville
 "sp̄änsk", kunde utbyggas till: vila är också skepps-
 arbete. Eljest är "tä-se fem minnet" ett vanligt ut-

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEA

NB.
 Frgl. 25

trycke för samma sak.

Kvistar o. lövriskor användes förutom att, ss. förut sagt, skilja två hölagar i ladnan, även som dörr för ladans ingångsglugg, såsom det berättas ibland praktiserats i Hvikstrakten.

Vätten gläntar även på Sazans dörr med berättelsen om prästen och gubben, som gingo fram i gräset, då gubben plötsligt drog prästen åt sidan med orden: "Nu ska vi gå undan, nu komma vättekorna", och därvid sag man gräset vika sig undan för deras fötter, fastän korna själva voro osynliga.

Ordlista till svaret ä frågelistan 25.

A.		f ^h em (-æ) f. o. i.	27, 37
arb ^e jt (-æ) t. o. i.	59	fhog (-a; pl: -an) f.	15
äsv ^e kst (-n;) m.	3	fräk ^{am} (^{best. form} fräknan, fräkna) f.	3
ät ^{ar} v ^e kt (-n) m.	2	frök ^{ost} (-n; pl: l. -a, -an) m.	50
B.		g.	
b ^ä nn ^e fs (-a; pl: -än) f.	23	g ^ö lv (-ä; pl: -, -a) n.	55
b ^ä r ^f ä ^l ot (oböjl.) a.?	58	gr ^ä nt (-n; pl: -än) m.	49
b ⁱ öd (b ^e öd, b ^ü di) t.	4	gr ^ä d (-än; pl: -än) f.	18
bl ^ä sn ^{as} (-æ) i. dep.	5	gr ^ä s (-æ) n.	34
b ^l ät (-t, ^t ä ^r æ) a.	44	- r ^ä ot (-a; pl: r ^ä öt ^{ar}) f.	10
- sl ^ä t (-n; pl: -, -an) m.	14	g ^ä ff ^{el} (la; pl: -, -lan) f.	24
b ^ä sk (-än; pl: -, -an) m.	30	H.	
br ^ä id (-ä, ^d ä ^r æ) a.	35	h ^ä g ^{en} (-na; pl: -, -nan) f.	6
b ^ä rt (-b ^ä r ^ä) t. o. i.	2, 54	h ^ä t (^{hät} -ä ^r æ) a.	15
b ^ä rt (= d, -t [-d, t]) i.	1	h ^ä h (-æ) f.	13
F.		h ^ä st (-jæ) t. o. i.	41, 42, 46
f ^ä gn ^{as} (-æ) i.	50	h ^ä st (-ja; pl: -, -jan) f.	41, 42, 46

hásivárk(-æ) n	41	hénou(-æn; pl=, -an) m.	25
hèpvalhè(-d, -t) t.	54	hénap(-æn; pl=, -an) m.	7.
høj(-æ) n.	4, 54	hèrot(-æ) m.	36
- fámnu (=; pl=, -an) m.	25, 51	hèwist(-n; pl=, -an) m.	7
- gáfæl(-la; pl=, -lan) f.	14	hèwáfæor(-æ pl=, -a) n.	7
- pik(-a; pl=, -æn) f.	25, 37	hèap(-æn; pl=, -an) m.	21
- stéip(-a; pl=, -an) f.	27	L	
- tés(-a; pl=, -æn) f.	55	hèg(häd, hakt) t.	47
hag(-æ; pl=, -a) n.	33	hèet(-aræ; æst) a.	57
hèap(-æn; pl=, -an) m.	45	hètg(-a; pl=, -æn) f.	44
hèga(-an; pl=, -aan) m.	41	hès(-æ) t.	37
hèht(-ga; pl=, -gan) f.	58	hèst(-n; pl=, -an) m.	49
hèk(-æ) t. o. i.	1	hèwd(-a; pl=, -a) n.	17, 54
hènsåong(-æn; pl=, an) m.	59	hèda(=, =) t. o. i.	45, 54
j.		hèda(=; pl=, -an) f.	4, 38
gåoh(-a; pl=, -) f.	33	- róm(-æ) n.	38
h.		- tømber(-ra) m.	26.
hèst(-æn; pl=, -an) m.	39	- dør(-n; pl=, -an) m.	38

løj (-æn; pl =, -an) m. 11, 18	ren (-a; pl =, -an) f. 1
løj (-æ; pl =, -a) n. 55	regæn (-næ) i. 2, 3
M.	regæn (-næ, pl =) n. 2, 3
mjak (-arœ; -cest) a. 6	-rip (-a; pl =, -æn) f. 4
mijn (-næ) n. 6	râfs (-æ) t.o.i. 21, 24, 36, 37
mâfnœ (p.a.) i. 7	rikolér (-æ) i. 31
mâra (-n; pl =, -ran) m. 1	rätiny (-æn; pl =, -an) m. 15
môyl (-æ) f. 20	räniny (-æn; pl =, -an) m. 1
N.	rätinœ p.a. 7
nâp (-æ) f. 28	raô (= t-a) f. 16, 21
O	râka (=, =) t.o.i. 34
orv (-æ; pl =, -a) n. 8	râyv (râyvœ) t.o.i. 36
ôd (-n; pl =, -an) m. 9	rôrvas (-n; pl =, -an) m. 45
P.	S.
pîg (-a; pl =, -æn) f. 59	sêgæn (-næ) i. 4
pîn (-æ) f. 3, 21	sêtiny (-æn) m. 43
Q.	sêarvêr (-æ, pl =, -a) n. 46
ra (=; pl =, -a) f. 49	slâ (slâô, slây) t.o.i. 1

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEÅ
 NB.
 Frgl. 25

slat (-n; pl =, -an) m.	2	stjälke (-æn; pl =, -an) m.	6
- ään (-a; pl =, -æn) f.	2	sträcke (-æ, strüke) f.	21
slöyp (-æ) t. o. i.	18, 19	stjärna (=, pl -r, -n) f.	21
slåg (-æ; pl =, -a) n.	32	sap (-æn; pl =, -an) m.	29
slätar (-n; pl =, -än) m.	53	J.	
- läg (-æ, pl =, -a) n.	56	täv (-a; pl =, -æn) f.	30
- kwäl (-n; pl =, -an) m.	57	tofs (-n; pl =, -an) m.	34
stob (-æn; pl =, -an) m.	2, 39	träod (-a; pl =, -a) n.	45, 46
stob (-æn; pl =, -an) m.	7	trëshög (-æ) n.	48
støysæl (-lä; pl =, -lä) n.	41	tröd (-æ; pl =, -a) n.	1, 3, 47
stök (-æn; pl =, -an) m.	41	tuka oböjl.	4
stod (-æ; pl =, -a) n.	41	tärvalkäs (se tes)	49
stönt (-æ) i. o. t.	57	täk (-æ; pl =, -a) m.	54
stjäl (-n; pl =, -an) m.	44	törkrär (-æ)	
stjärtarm (-a; pl =, -æn) m.	57	törka ob. och best. f.	
swär (-æ) t.	22	törke (-a. l. -æn [dat.]) f.	41, 46
star (-a) f.	6, 43	töyg (-æ; pl =, -a) n.	21, 22
stjärn (-æ) t.	4	tot (-raræ) a.	36

fjár (-d, -f) t.o.i. 54, 55
 fjárlstak (-a; pl., -an) f. 27
 fjóft (-a; pl., -a) n. 9, 11, 34
 fjak (-t, -ara) a. 13

U.

úprána (-n; pl. sakn.) m. 2.
 v. w.

vákras (du) (-a) i. dep. 46
 vjúp (-a; pl., -an) f. 45
 vátt (-t, -tara) a. 4
 vörólög (-an; pl., -an) m. 14
 vötokeir (-a; pl., -a) n. 21
 wöyl (-a, -a l. -t) i.o.t. 32
 vöyg (-ara) a. 47

A.

áskönafólk (-a) n. 57
 ángmálar (-a; pl., -an) f. 58
 ástárm (-an; pl., -an) m. 50

ándgjafur (-a; pl., -a) n. 3
 -astlát (-n; pl., -an) m. 1
 -æffólk (-a) m. 57

Stockholm den 20 Aug 1935
 Aug. Nordström

Landsmålsarkivet Uppsala 8746
 A Nordström. 1935. NEDERLULEA
 NB.
 Frgl. 25